

Metóda dokazovania existencie morálneho zákona¹

---

doc. ThDr. Štefan Paločko, PhD.

<https://orcid.org/0009-0003-9576-4950>

Abstract: *People in general expect the existence of moral principle, while they require a society to act by it. At the same a general conception of the world built on naturalistic principles, which is widely accepted in scientific circles can not squeeze in its system the existence of generally valid and binding moral principle. On this base arises a question, if at all exists objectively valid and generally binding moral principle and if so, if its existence can be reliably proven. This article outlines a method by which it is possible to proceed at the proving.*

Key words: *Moral principle. Moral binding. Principle of contention. Proof.*

Abstrakt: *Ludia vo všeobecnosti existenciu morálneho zákona predpokladajú, pričom vyžadujú, aby sa spoločnosť podľa neho správala. Zároveň všeobecná koncepcia sveta postavená na naturalistických princípoch, ktorá je široko prijímaná vo vedeckých kruhoch, nedokáže do svojho systému existenciu všeobecne platného a záväzného morálneho zákona vtesnať. Na základe toho vzniká otázka, či vôbec objektívne platný a všeobecne záväzný morálny zákon existuje, a ak áno, či sa dá jeho existencia spoľahlivo dokázať. Tento článok načrtáva metódu, ktorou je možné pri takomto dokazovaní postupovať.*

Kľúčové slová: *Morálny zákon. Morálna záväznosť. Princíp sporu. Dôkaz.*

Ak by sme sa pokúšali postaviť morálku na prirodzených princípoch, vždy by sme narazili na neprekonateľný problém nedos-

---

¹ Štúdia vznikla ako výstup riešenia projektu KEGA 030PU-4/2022 s názvom *Design of teaching materials for university study of relevant moral values with a focus on allround and sustainable development of society.*

tatočnej záväznosti takého systému. Neodškriepiteľným faktom totiž je, že existuje mnoho ľudí, ktorí sa v živote dopustili mnohých väčších, alebo menších zlých činov, a žiadna adekvátne prirodzená sankcia, pre ktorú by bolo rozumnejšie a výhodnejšie konať morálne, sa počas celého ich života nedostavila, ba ani im nehrozila. Je tu teda kľúčová otázka: Zaväzovalo týchto ľudí niečo žiť v týchto prípadoch morálne? Mali žiť altruisticky, alebo sebecky? Ak altruisticky, prečo? Žiadna sankcia, ktorej by bolo rozumné sa vyhnúť, ich počas celého života neohrozovala. Na základe čoho možno teda povedať, že aj na týchto ľuďoch sa v prípadoch, kedy im nehrozila žiadna sankcia až do konca života, vzťahovala morálna záväznosť? Na túto otázku za predpokladu výlučných prirodzených podmienok neexistuje odpoveď. Ak nie je sankcia, nie je záväznosť. Kde nie je záväznosť, nie je zákon. Toto je záver akejkoľvek teórie prirodzeného morálneho zákona postavenej na čisto prirodzených princípoch. Žiadna takáto mysliteľná teória, ani minulé, ani budúca, nedokáže dať odpoveď na otázku, prečo by ľudia mali konať morálne v prípadoch, keď im do konca života nehrozí adekvátne sankcia, pretože žiadna takáto teória nedokáže poprieť v minulosti potvrdený fakt, že mnoho zlých činov od najmenších po najväčšie a mnoho zločincov až po tých najväčších tyranov sa v mnohých prípadoch nedočkalo adekvátnej sankcie za celý svoj život.

Tieto závery vedú k zásadnej otázke, či vôbec všeobecne záväzný morálny zákon existuje, a ak áno, či je možné jeho existenciu dokázať.

Ak zoberieme do úvahy myšlienkové prúdy, ktoré vychádzajú z materialistického naturalizmu,² na základe vyššie popísaných faktov možno skonštatovať, že do týchto koncepcií sa existencia reálne všeobecne záväzného prirodzeného morálneho zákona nezmestí. Podľa týchto myšlienkových smerov existujú nanajvýš oblastné a dobovo podmienené etické kódexy, ktorých záväznosť je veľmi problematická, keďže sankcia za porušenie kódexu je mnohokrát neuplatniteľná. Je pravda, že v praktickom živote sa stretávame aj v spoločnostiach ovládaných takýmito ideológiami s hádkami o to, aké správanie je správne, prípustné, neprijateľné a podobne, rôzne tábory s vlastnými etickými systémami v takejto spoločnosti však nemajú žiadnu relevantnú normu správnosti, na ktorú by sa dokázali odvolať pri posudzovaní etických hodnôt a už vôbec nedokážu zdôvodniť, prečo by sa podľa nimi prefero-

---

² SIRE, W.J.: *Za novými svetmi. Průvodce světovými názory*. Praha: Návrat, 1993, s. 39-40.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

vanej normy mali správať všetci ostatní. Možno sa tu stretnúť s určitou tendenciou zdôrazňovať vzájomnú toleranciu rozličných hodnôt, no paradoxom je, že tolerancia tých, ktorí vyznávajú hodnotu netolerancie, zo zásady nie je tolerovaná. Pritom, či už všeobecná tolerancia rozmanitých hodnôt, ako i netolerancia netolerantných sa nevie odvolať v týchto myšlienkových prúdoch na žiadnu relevantnú a všeobecne záväznú normu, a tak stojí len vo vzduchoprázdne. Na základe častej neuplatniteľnosti sankcie tieto myšlienkové smery napokon končia pri tolerancii akéhokoľvek správania. Stručne povedané, podľa týchto myšlienkových prúdov všeobecne záväzný prirodzený morálny zákon neexistuje.

Naproti tomu stojí tvrdenie, že všeobecne záväzný prirodzený morálny zákon existuje. Zdá sa, že všeobecné vedomie ľudí v každej dobe a v každej kultúre existenciu tohto zákona potvrdzuje. Oponenti sa síce snažia vyvrátiť existenciu tohto všeobecného vedomia poukázaním na rozličnosť etických systémov v rozličných dobách, kultúrach a náboženstvách, čím chcú dokázať jasnú relativitu morálky. No to je značné nepochopenie problému. Momentálnou otázkou nie je presné znenie morálneho zákona, ale to, či vôbec nejaký morálny zákon existuje. Nie, či všetci ľudia rovnako vnímajú morálne predpisy, ale či si uvedomujú, že niečo ako morálne predpisy vôbec existuje. Samotný fakt, že sa ľudia hádajú o tom, ako má znieť presná podoba morálnych predpisov, poukazuje na to, že si uvedomujú, že nejaká správna norma určujúca predpisy existuje. Hádky je vždy pokus ukázať druhému človeku, že sa mýli, teda že nie je v súlade s normou správnosti. Ak by sa však predpokladalo, že žiadna norma správnosti neexistuje, hádka by stratila zmysel.

Ak teda ľudia posudzujú jednotlivé etické systémy i správanie jednotlivých ľudí, môžu sa síce mýliť v konkrétnom znení morálnych predpisov, ale zároveň dosvedčujú, že nejaké správne morálne predpisy musia existovať. Inak by samotná myšlienka posudzovania jednotlivých etických systémov nemala zmysel. Ako príklad môže poslúžiť modelová situácia, kedy dvaja ľudia stoja pri lôžku trpiaceho a pomaly zomierajúceho človeka. Jeden z nich skonštatuje, že ho nemôžu nechať takto sa trápiť. Bolo by mu treba podať smrtiacu injekciu, aby mohol v pokoji a dôstojne zomrieť. Druhý mu oponuje, že takéto konanie je neprípustné. Vysvetľuje mu, že je na omyle, pretože nie je správne usmrtiť človeka. Preto sú povinní tíšiť mu bolesti, nakoľko je to možné a doopatrovať ho do prirodzenej smrti. Táto pomyselná polemika medzi dvoma ľuďmi odkrýva ich rozdielne názory na to, ako kon-

krétno znejú v tomto prípade morálne predpisy. Aj jeden, aj druhý sa však odvoláva na to, čo je správne a čo je nesprávne. Výraz „správne“ označuje súlad s normou správnosti. Obaja teda uznávajú, že existuje nejaká norma správnosti, nejaký zákon, podľa ktorého sa majú zachovať, len sa v tejto situácii nevedia zhodnúť na konkrétnom znení tohto zákona.

Ak by predpokladali, že takýto zákon neexistuje, výrazy „správne“ a „nesprávne“ by boli v tomto prípade nezmyselné. Evidentne sa totiž nerozprávajú o svojom vkuse, ktorý určuje, akému konaniu by oni osobne dali prednosť, teda ktoré sa im viac páči. Takto možno hovoriť napríklad o preferovaní určitej farby. Jeden človek povie, že sa mu viac páči modrá, kým druhý dáva prednosť žltej. Nedáva však zmysel, ak by jeden s účastníkov rozhovoru tvrdil, že podľa jeho subjektívneho vkusu sa mu viac páči modrá a druhý by oponoval slovami: „Nemáš pravdu (odkláňaš sa od normy správnosti), pretože ja osobne dávam prednosť žltej.“ Keď však hovoria o morálnom konaní, tvrdenie prvého človeka spočíva v tom, že eutanázia nie je niečo, čo sa mu subjektívne páči, ale niečo, čo je správne urobiť, teda je to v súlade s normou správnosti a mali by to rešpektovať aj ostatní, keď chcú konať objektívne správne. Len za takýchto podmienok je zmysluplná reakcia oponenta, ktorý na takýto výrok povie: „Mýliš sa, nemáš pravdu“. Lebo práve takýto výrok znamená: „Odkláňaš sa svojim uvažovaním od normy správnosti.“ Bez takejto normy nemožno hovoriť o omyle a o pravde, ale len o vlastných preferenciách, ktoré nemajú hodnotu „správne-nesprávne“, ale len „iné“. Obvinenie z omylu nevyhnutne predpokladá existenciu normy správnosti, akejsi základnej platformy, na pôde ktorej má vzájomná polemika samotný zmysel.

Ak teda hovoríme o všeobecnom vedomí ľudí, že existuje všeobecne záväzný prirodzený morálny zákon, nemáme na mysli jeho konkrétne znenie, ale samotný fakt, že nejaká morálna záväznosť skutočne existuje. Zároveň možno skonštatovať, že rozdiely medzi rôznymi etickými systémami v rôznych dobách, kultúrach, či náboženstvách nie sú natoľko dramatické, ako sa to pokúšajú podsúvať kritici všeobecného prirodzeného morálneho zákona. Podstata morálneho konania bola vždy a všade vnímaná rovnako. Mohli by sme to sformulovať spôsobom, že konať dobro znamená konať v prospech druhých, a nekonať sebecky na úkor druhých. Rozdiely v jednotlivých spoločnostiach sa sformovali preto, že nie je bezprostredne jasné, čo je skutočne pre druhých prospešné a rovnako nie je hneď zjavné, kto sú „tí druhí“. Pre niektorých to bola rodina, pre

ďalších národ, pre iných priatelia, či nevinní ľudia a zas pre ďalších „tí druhí“ znamenali všetci ľudia bez rozdielu. Taktiež bývajú situácie, kedy pri konaní v prospech druhých sa treba rozhodnúť, komu pred kým dať prednosť. To však vyžaduje určitú hierarchiu, v ktorej sa jednotliví ľudia taktiež nezhodujú. V každom prípade všetci ľudia vnímajú, že nejakí „tí druhí“, v prospech ktorých máme konať, existujú. To, že to platilo v podstate vždy a všade, dokazujú historické písomnosti z rozličných náboženstiev a kultúr, ako napríklad Vyznanie spravodlivej duše zo staroegyptskej Knihy mŕtvych, hinduistické Manuove zákony, babylonský Hymnus na Šamaša, babylonský Zoznam hriechov zo zariekacích dosiek, staročínske Konfuciove reči, Cicerovo dielo O povinnostiach, staronorský Popis veku, ktorý nastane pred koncom sveta a mnohé ďalšie, medzi ktoré samozrejme patrí i Korán a Biblia.³

Možno teda skonštatovať, že morálne vedomie ľudí vo všeobecnosti existuje. Dokonca to možno sformulovať tak, že ľudia v rôznych dobách, v rôznych kultúrach a v rôznych častiach sveta nezávisle od seba vnímajú, že existuje morálne a nemorálne správanie, teda že existuje záväzný morálny zákon. Toto vnímanie ľudí stojí v rozpore s vyššie vysvetlenou koncepciou ateistického materializmu, ktorý existenciu takéhoto zákona popiera. Otázkou je, ktoré tvrdenie je správne. Zdá sa, že samotný fakt všeobecného a vzájomne nezávislého morálneho vnímania ľudí by malo byť dostatočným dôkazom existencie tohto morálneho zákona. Ak pri vedeckom experimente nezávislí vedeckí pozorovatelia potvrdia rovnaký výsledok, ten sa na základe toho považuje za vedecky overený a tak dokázaný.⁴ Nepripúšťa sa totiž možnosť, že by sa viacerí nezávislí pozorovatelia mohli úplne rovnako pomýliť, alebo podvádzať.

Na základe toho by vo vedeckom svete mala byť existencia záväzného morálneho zákona pomerne jasne preukázaná. Problémom je, že naturalizmus, ktorý si ako svoj myšlienkový základ zvolil súčasné prírodné vedy, nepripúšťa mimo materiálneho vesmíru a prírodných zákonov žiadne ďalšie skutočnosti. A ako sme mohli vidieť, princíp morálnej záväznosti sa do materialistickej koncepcie nezmestí, teda siaha kamsi mimo matériu. Preto v tomto prípade sa aj veda radšej uchýli k síce veľmi nepravdepodobnej, no predsa len možnosti: Čo ak sa všetci ľudia ohľadom vnímania všeobecne záväzného morálneho zákona mýlia? Čo ak ide o nejakú formu ko-

---

³ Podrobnejšie aj s konkrétnymi citátmi hovorí o týchto písomnostiach LEWIS, C.S. v knihe *Zničení človeka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 46 – 57.

⁴ BEHE, M. J.: *Darwinova černá skříňka*. Praha: Navrat domů, 2001, s. 318.

lektívnej halucinácie, alebo o nejakú geneticky podmienenú vadu? Aj mizivé percento takejto možnosti vnáša do problematiky oprávnenú pochybnosť a znemožňuje vyhlásiť existenciu prirodzeného morálneho zákona za absolútne dokázaný fakt.

To sú dôvody, pre ktoré sa nemôžeme uspokojiť len so všeobecne prítomným vnímaním morálneho zákona, hoci sa tiahne naprieč dobami, kultúrami a miestami na svete, čo zabezpečuje požadovanú „nezávislosť pozorovateľov“. Ak máme brať do úvahy všeobecne platný prirodzený morálny zákon, je potrebné predstaviť dôkaz, ktorý s absolútnou istotou vyvráti akékoľvek pochybnosti o jeho existencii.

Ak má byť dôkaz absolútne spoľahlivý, nemožno pri ňom vychádzať z predpokladov, ktoré môžu byť spochybnené. Rovnako sa nemožno odvolávať na autoritu nejakého odborníka vo filozofii, alebo v akejkoľvek inej oblasti. Keďže autorita nie je neomylná (až na prípad, že by bol dokázaný opak), jej tvrdenia, ktoré by mali tvoriť východisko dokazovania, budú vždy pochybné.

Väčšinový prúd mysliteľov dvadsiateho storočia došiel k presvedčeniu, že dokazovanie v oblastiach metafyziky, ktoré by prinieslo univerzálne trvalo platné výsledky, nie je možné. Človek na to nemá dostatočný poznávací aparát.⁵ Toto presvedčenie je len malou časťou celej filozofickej koncepcie, podľa ktorej je nemožné s absolútnou istotou poznávať oblasti, s ktorými človek nemá zmyslovú skúsenosť. Keďže poznávanie je úkon rozumu, ktorý spracúva zmyslami získané vnemy, tieto úkony rozumu, keďže nie sú zmyslami vnímateľné, stoja taktiež mimo ľudského poznania, ktorému by sme mohli priznať istotu. Tak samotný proces spracovania zmyslových vnemov nie je spoľahlivo poznateľný, čím sa diskvalifikuje istota, že zmyslami vnímateľné vnemy sú rozumom spracované autenticky a objektívne. Dôsledkom je, že si nemôžeme byť istí, či zo zmyslami vnímateľných javov sme schopní dôjsť k absolútne správne poznaniu reality.

Tieto novoveké filozofické koncepcie tak popierajú možnosť poznať realitu takú, aká je, maximálne možno skonštatovať, ako sa nám realita javí. Nič v našom poznaní nie je absolútne isté, všetko je definitívne pochybné. Na základe takejto novovekej myšlienkovkej koncepcie vzniká oprávnená otázka, prečo by sme jej vlastne mali veriť, ak je všetko pochybné?

V prvom rade samotná autorita ktoréhokoľvek filozofa, či filozofov nie je žiadnou zárukou toho, že nimi ponúkané východisko je

⁵ ŠOKA, S.: *Úvod do dejín filozofie – Novovek*. Košice: 1992, s 81.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

správne. Ak máme hovoriť o nevyvrátiteľných dôkazoch, každý krok dokazovania musí byť spoľahlivo a definitívne preverený. Bez takéhoto prístupu ak je dôkaz vystavaný len na pochybných a neistých základoch, nie je žiadnym spoľahlivým dôkazom. O autorite filozofov by sa dalo do určitej miery uvažovať, ak by títo filozofi boli na sebe úplne nezávislí, neboli by nijako vzájomne ovplyvnení, a predsa by prišli s rovnakým výsledkom. U širokého prúdu novovekých filozofov sa nedá hovoriť o nezávislosti, keďže všetci sa vezú na ideách novovekej filozofie. Tie tvoria akýsi súčasný štandard, ktorý je vybudovaný na desaťročiach budovanej univerzitnej vzdelanosti, kde štúdium takzvanej dekonštrukcie metafyziky patrí k povinnej výbave študenta. No aj keby títo filozofi boli na sebe skutočne nezávislí, a predsa by prišli s rovnakými filozofickými závermi, i tak by sme ich zistenia nemohli považovať za absolútne isté východisko, keďže stále je tu hoci len minimálna možnosť, že sa všetci rovnako pomýlili.

A napokon spomínaný široký prúd novodobých filozofov nemôže byť autoritou pri spoľahlivom preverovaní metafyzických oblastí, keďže samotné ich základné tvrdenie o nepoznateľnosti absolútnej pravdy je zjavne nezmyselné. V prípade, že je nemožné s istotou poznať skutočnosť, potom je nemožné s istotou spoznať ani to, že nemožno s istotou poznať skutočnosť. Ak by človek nedokázal spoľahlivo poznávať realitu, nevyhnutne by nemal žiadnu možnosť s istotou zistiť, že realitu nemôžeme spoznať. Novoveká filozofia tak končí v slepej uličke. S istotou tvrdí, že s istotou nemôže nič tvrdiť. Tým potvrdzuje, že jej isté tvrdenie o neistote všetkého je neisté, pochybné a v skutočnosti nezmyselné. Nič v praxi neznamená.

Situáciu nemôže zachrániť ani menej kategorické tvrdenie, podľa ktorého netvrdíme s istotou, že nemôžeme poznať realitu takú, aká skutočne je, ale uspokojíme sa s tvrdením, že si nemôžeme byť istí, či realitu poznávame, alebo nie. Je tu možnosť, že ju spoľahlivo poznávame, no je v hre aj opačná možnosť, že naše poznávanie sa s realitou nekryje. Ktorá možnosť platí, to nevieme. Takýto prístup k poznávaniu znamená, že pripúšťame dve možnosti. Prvou je, že je pravda, že realitu nemožno poznať, druhou je, že je pravda, že realitu aspoň v určitých oblastiach, možno poznať. Samotný fakt, že nevieme, ktorá z týchto dvoch téz je pravdivá, znamená, že pripúšťame momentálne možnosť pravdivosti aj jednej, aj druhej tézy. Preto je legitímne preveriť, či prvá téza vôbec pripadá do úvahy.

Podľa prvej tézy by teda mala byť pravda, že realita je absolútne nepoznateľná. Niečo také tvrdiť je však nemožné, keďže toto

tvrdenie si robí nárok na popis toho, čo je pravda. To však má byť realita, ktorá je zároveň nepoznateľná, a preto o nej nemožno s istotou nič tvrdiť. Ak prvá téza, ktorá popisuje nemožnosť poznať realitu, samú seba diskvalifikuje z možnosti, že realitu autenticky popisuje, nepripadá do úvahy ako možnosť v dileme, či možno alebo nemožno poznať realitu. Ak je táto prvá téza eliminovaná, z nevedomosti sa stáva vedomosť. Platí totiž druhá téza bez alternatívy, podľa ktorej realitu aspoň v určitých oblastiach poznať možno.

Východiská spomínaného širokého prúdu novovekej filozofie sú teda pre spoľahlivé skúmanie existencie metafyzických oblastí vrátane existencie všeobecne záväzného objektívneho morálneho zákona i skúmanie samotnej možnosti takého poznania absolútne nepoužiteľné. Možnosť zostavenia dôkazov existencie týchto pozamateriálnych oblastí nevyhnutne musíme postaviť na iných základoch. Oponenti spoľahlivého poznania veľmi správne upozorňujú na problém logického usudzovania, podľa ktorého sa dôkaz vypracováva ako nevyhnutný dôsledok určitých tvrdení. Aby bol dôkaz spoľahlivý, musí nevyhnutne vychádzať zo spoľahlivých tvrdení. To znamená, že tvrdenia, ktoré tvoria východisko dôkazu, musia byť taktiež spoľahlivo dokázané. Ak však chceme dokázať nejaké tvrdenie, ktoré tvorí východisko dôkazu, potrebujeme ho taktiež dokázať ako dôsledok nevyhnutne vyplývajúci z predošlých tvrdení, ktoré budeme musieť dokázať opäť z predošlých najprv dokázaných tvrdení. Tak sa nám dôkaz odsúva stále viac k ďalším a ďalším predpokladom a tento postup nevyhnutne vedie do nekonečna.

Tento fakt nekonečného prepádania sa k predošlým predpokladom nutne vedie k jednému z dvoch možných záverov. Buď tento nekonečný regres spôsobí, že nemôžeme tvrdiť o ničom nič, keďže východisko, od ktorého by sme sa mohli odraziť a začať konečne vyvodzovať nejaké závery, sa nám donekonečna prepáda, alebo umelo zastavíme tento regres stanovením východiska, ktoré odmietneme dokazovať a vyhlásime ho za axiómu, východisko, ktoré z nejakého dôvodu, napríklad na základe domnejšej zrejmosti a odmietnutia metodologickej pochybnosti, odmietneme potvrdzovať dôkazom. V takom prípade sa dôkaz postavený na nedokázanom predpoklade stane nevyhnutne pochybným. Či prijmeme nekonečný regres, alebo za východisko zvolíme axiómu, v jednom i v druhom prípade je záver rovnaký: K absolútnej a nevyvrátiteľnej pravde sa touto metódou dopracovať nedá.

Metóda, ktorú potrebujeme zvoliť, musí byť schopná preveriť každé tvrdenie, ak si má zachovať ambíciu dopracovať sa k abso-

lútnej pravde. Musí byť schopná odpovedať vždy na otázku, prečo by sme mali práve takéto tvrdenie považovať za pravdivé. Na takéto dokazovanie možno použiť dva základné princípy. Prvým je princíp sporu a druhým je stanovenie dvoch téz s vylúčením tretej možnosti. Tieto dva princípy si vyžadujú bližšie vysvetlenie. V prvom rade je potrebné objasniť, čo pod týmito princípmi myslíme a následne, prečo by sme mali vôbec tieto princípy považovať za správne, funkčné a platné.

Princíp sporu znamená, že čokoľvek, čo je, alebo môže byť, nemôže zároveň byť tým, čím je a zároveň v tom istom zmysle nebyť tým, čím je. Ak chceme nejako popísať či zadefinovať niečo, čo existuje, alebo môže existovať, priradzujeme mu znaky, ktoré ho určujú. Tieto znaky mu patria a bez nich by nebolo tým, čím je. Nemôžeme tie isté znaky tej istej veci zároveň priradiť i uprieť. Jedným zo znakov, ktoré určujú koleso, je jeho okrúhly tvar. Preto môžeme povedať, že koleso je okrúhle. Podľa princípu sporu nemôže zároveň platiť, že koleso (v tom istom zmysle) nie je okrúhle. Takéto dva tvrdenia sa vzájomne vylučujú a podľa princípu sporu nemôžu platiť oba súčasne.

Ak však chceme zaviesť a použiť princíp sporu, je potrebné dokázať, že skutočne platí. Aj naňho sa vzťahuje metodická pochybnosť, ktorá vyžaduje overenie. A hoci sa princíp sporu zdá na prvý pohľad tak zrejmý, že ho človek so samozrejmosťou používa v praktickom živote, v novovekej filozofii sa stretáme s námietkami proti tomuto princípu s tvrdením, že ide o princíp vymyslený a zavedený starovekými a stredovekými klasickými filozofickými koncepciami, ktoré sú už prekonané a neexistuje dôvod sa v dnešnej dobe na nich viazať.⁶

Ako sme vyššie uviedli, platnosť princípu sporu nemôžeme dokazovať ani z autority klasických filozofov, ani z nedokázaných predošlých predpokladov. Existuje však možnosť pripustiť neexistenciu platnosti princípu sporu a preskúmať jej funkčnosť. Ak pochybujeme, či princíp sporu je platný, a treba povedať, že takéto metodická pochybnosť je pre spoľahlivé ďalšie legitímne dokazovanie oprávnená, vyplynú nám dve možné tvrdenia: Prvé tvrdenie hovorí, že princíp sporu neplatí. Opisne povedané, tej istej veci môžeme určujúci znak zároveň priradiť aj uprieť. Druhé tvrdenie hovorí, že princíp sporu platí.

---

⁶ FUCHS, Jiří: *Předpoklady nerelativizované etiky*. Praha: Krystal OP, 2007, s. 36.

Predpokladajme, že je správne prvé tvrdenie popierajúce princíp sporu. Takéto tvrdenie vo svojich dôsledkoch znamená, že princíp sporu zároveň platí i neplatí. Schvaľuje totiž súčasné priradenie i upretie určujúceho znaku. Problém tohto tvrdenia je, že v skutočnosti nič netvrdí. Téma „princíp sporu platí i neplatí“ nemá žiadny obsah. Priradenie a zároveň upretie znaku totiž anuluje akúkoľvek výpovednú hodnotu tézy. Problém popretia princípu sporu však siaha ešte ďalej. Ak neplatí, nie je jasné, čo v téze popretia platnosti princípu sporu vlastne znamenajú jednotlivé pojmy. Pojem „princíp“ je a zároveň nie je tým, čím je. Prestáva byť pojmom, lebo stratil obsah a vyjadrený slovne sa stáva prázdny zvukom. Rovnako je to s pojmom „spor“. Bez princípu sporu sa nevyhnutne rozpadajú nie len akékoľvek tvrdenia, ktoré sú nevyhnutne anulované svojim opakom, ale rozpadajú sa aj samotné pojmy, keďže ich zároveň určujú aj neurčujú nutné znaky. Z toho môžeme vidieť, že princíp sporu nie je systém, ktoré zaviedla nejaká filozofická koncepcia, ale je to samotný popis myslenia ako takého. Ten, kto popiera princíp sporu, popiera samotné myslenie. Paradoxom je, že ak chce teoreticky popierať princíp sporu a tým samotné myslenie, tak to prakticky robí myslením, ktoré používa princíp sporu, a tak predpokladá jeho platnosť. Inak by vyjadrenia, ktorými sa pokúša teoreticky princíp sporu poprieť, stratili svoju identitu a svoj obsah.

Dali sme teda možnosť téze spochybňujúcej princíp sporu realizovať sa v praxi. Skončilo to rozpadom samotnej tézy, ktorá napokon nebola schopná tvrdiť nie len neplatnosť princípu sporu, ale stratila akýkoľvek obsah. V konečnom dôsledku sa rozpadla nie len samotná téza, ale aj myslenie ako také. Keďže sa táto téza ukázala ako absolútne nemožná, pripadá do úvahy len druhá téza, ktorou je potvrdenie platnosti princípu sporu. Takto môžeme tento princíp pokladať za absolútne dokázaný. Neexistuje námietka, ktorá by ho mohla diskvalifikovať. Každá námietka, ktorá by siahla na jeho platnosť, by podľa vyššie popísanej analýzy diskvalifikovala samu seba.

Druhým spomínaným princípom je stanovenie dvoch téz s vylúčením tretej možnosti. Tento princíp sme použili aj pri vyššie vyvrátených tézach, ktoré popierajú možnosť poznať realitu, alebo platnosť princípu sporu. Ide o skúmanie platnosti nejakého tvrdenia spôsobom, kde pripustíme v prvej téze určité tvrdenie a k tejto téze postavíme antitézu, teda tvrdenie, ktoré je presným a dokonalým opakom prvej tézy. Takýmto kladením téz pokryjeme celé spektrum možností. Pri správnom položení tézy a antitézy je

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

vylúčená akákoľvek tretia možnosť. Napríklad prvá téza hovorí, že princíp sporu neplatí. Druhá téza hovorí, že princíp sporu platí. Tým je pokryté celé spektrum možností. Tretia možnosť nie je. Pri takto kladených tvrdeniach princíp sporu zabezpečuje, že platiť môže len jedna z dvoch téz, keďže jedna téza je dokonalým opakom druhej a vylučuje ju. Keď je takto stanovený problém, dôkaz spočíva v tom, že sa jednej, alebo druhej téze dá možnosť realizovať sa v realite. Ak sa ukáže, že jedna z týchto dvoch téz sa rozpadá pod tlakom princípu sporu, nevyhnutne musí platiť téza, ktorá princípu sporu neodporuje.

Touto metódou možno prísť k nevyvrátiteľným záverom. Alternatívne riešenie sa totiž rozpadne a stratí akýkoľvek obsah. Prestane tvrdiť aj to, čo pôvodne tvrdiť chcelo. Pri dokazovaní existencie všeobecne záväzného a objektívne platného morálneho zákona je preto nevyhnutné použiť metódu, ktorá spočíva na princípe sporu a na vylúčení tretej možnosti. Línia dokazovania tak nebude stáť na tvrdeniach autorít, ani na názoroch, presvedčeniach, či subjektívnych zdaniach, alebo na momentálnom „duchu doby“. Pôjde o postupné sprevádzanie mysle človeka po ceste k nespochybniteľnému záveru. Každý si sám bude môcť pri každom kroku overiť, či predložený záver možno namietnuť, alebo sa námietka, či antitéza nevyhnutne rozpadne v rozpore.

Zoznam bibliografických odkazov

- BEHE, M. J.: *Darwinova černá skříňka*. Praha: Navrat domů, 2001.
- FUCHS, Jiří: *Předpoklady nerelativizované etiky*. Praha: Krystal OP, 2007.
- LEWIS, C.S. v knihe *Zničení člověka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- SIRE, W.J.: *Za novými světy. Průvodce světovými názory*. Praha: Navrat, 1993.
- ŠOKA, S.: *Úvod do dějín filozofie – Novovek*. Košice: 1992.